

ÇOCUK OYUN BAHÇELERİNDE TASARIM SORUNLARI

Doç. Dr. Yalçın ÖZGEN¹⁾
Ar. Gör. İpek Müge ÖZGÜÇ¹⁾

Kısa Özet

Çocuğun bedensel, ruhsal, duygusal, zihinsel ve sosyal gelişimi için önemli olan oyun gereksiniminin giderilmesi için en uygun yer çocukların topluca bir araya gelebildikleri açık mekanlardan çocuk oyun alanlarıdır.

Çeşitli yaş gruplarından çocukların oyun bahçelerinden beklentileri farklıdır. Bu farklılık, çocuğun güvenliği ile birlikte çocuk oyun alanlarının tasarımının önemini de artırmaktadır. Çocuğun güvenliğinin, tasarımdan malzeme kullanımına, uygulamadan bakıma kadar her aşamada en ince ayrıntısına kadar düşünülmesi gerekmektedir. Çocuğun sağlığı ve güvenliği için bu bir zorunluluktur.

Mevcut oyun bahçelerinin ayrıntılı olarak incelenmesi, olası hataların ortaya çıkarılması ve düzeltilmesi kadar, yeni tasarımlanacak oyun bahçelerinde bu hataların bir daha tekrarlanmamasına da yardımcı olacaktır.

1. GİRİŞ

Oyun çocuğun bedensel, ruhsal, duygusal, zihinsel ve sosyal açıdan gelişimini sağlayan önemli bir gereksinimdir (ÖZGEN/AYTUĞ 1992).

Önceleri çocuklar oyun gereksinimlerini bahçelerinde veya sokakta arkadaşlarıyla oyun araçlarını kendileri yaratarak oynarlardı. Günümüzde ise özellikle büyük kentlerde artan trafik ve hızlı kentleşme nedeniyle çocukların oyun için kullandıkları alanlar nerede ise ortadan kalkmıştır. Çocuklara yeni oyun mekanları gerekmektedir. Bu alanların çocukların oyun gereksinimlerine en uygun biçimde yanıt vermesi beklenir.

İyi tasarlanmış çocuk oyun alanları çocuğa birçok yönden yarar sağlar. Çocuk orada vücudunu kullanmayı, tehlikeyi tanımayı, onu yenmeyi ve korkuları ile başa çıkmayı öğrenir. İşbirliği ve dayanışma duygusu gelişerek çevresine karşı girişken olur. Konsantrasyon yeteneğini, yaratıcılık gücünü artırır.

1) İ.Ü. Orman Fakültesi: Peyzaj Mimarlığı Bölümü., Peyzaj Planlama ve Tasarımı Anabilim Dalı.

Moore (1974) oyun türlerini beş yaş altı, beş yaş üstü ve gençlerin çocuk oyun alanındaki davranış örüntülerinin gözlemi sonucunda 5 grup olarak benimsemiştir.

- 1- Etkin oyun türleri
- 2- Toplumsal oyun türleri
- 3- Düşsel oyun türleri
- 4- Bilişsel oyun türleri
- 5- Yaratıcı oyun türleri

Etkin oyun türleri beyin ve vücut eşgüdümünü, fiziksel sağlığı, cesaret ve riski teşvik edici, gözlemlenebilir nitelikte, sabit çevre ile vücudun mekansal hareket ilişkisini sağlayan oyunlardır. Tırmanma, sallanma, dengede durma, atlama gibi motor aktivitelerini kapsar. Diğer dört grup oyun türü ise genellikle edilgen, değişik düzeyde psikik enerjiye sahip ve düşük vücut enerjilidir. Risk oranı düşüktür.

2. ÇALIŞMANIN AMACI

Oyunun çocuğun gelişimine yaptığı olumlu etkilere yukarıda değinilmişti. Özellikle 6-12 yaş çocuk grubunun yeğlediği oyun türlerinin kaza riski taşıması olası oyun kazalarının en aza indirilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır.

Ülkemizde çocuk oyun alanlarının yer seçiminden, oyun ögesi tasarımına, malzeme seçiminden kullanıma kadar her aşamada ortaya çıkabilecek sorunlar ve beklenmeyen tehlikeleri davet edebilecek hatalar incelenmelidir.

3. PLANLAMA VE TASARIM SORUNLARI

Tehlike, oyun alanlarında belirli ölçüde aranan bir etmendir. Çocuğun dikkatli olmayı öğrenebilmesi, tehlikeyi tanıması, onu tahmin edebilmesi ve ondan sakınmayı öğrenebilmesi için tehlikeye gereksinimi vardır. Tehlikenin de bir oyun değeri bulunur. Önemli olan tehlikenin farkedilebilir ve tahmin edilebilir olmasıdır. Aniden ortaya çıkan, beklenmeyen tehlike istenmeyen bir durumdur. Örneğin tırmanma ögesi tehlikelidir. Ancak bu, çocukta macera duygusunu doğuran, harekete teşvik edici bir özelliğe sahiptir. Aynı ögenin yanlış malzeme ile inşa edilip belirli standartlara uyamaması ise önceden çocuk tarafından farkedilemeyen ve istenmeyen bir tehlikedir (AGDE/NAGEL 1985).

3.1 Yer Seçimi

Çocuk oyun alanı olarak seçilecek yer kent merkezinden, çevresindeki okullardan araçla veya yaya, kısa sürede, kolay ve tehlikesizce ulaşılabilir olmalıdır. Kışm olabildiğince uzun süre öğle ve sonrası güneş alabilmeli, yazın öğleden sonra gölgelenebilmeli, havadar olmalıdır. K. KB rüzgarlarına kapalı olmalıdır. Alanın çok engebeli olması özel tasarımı yapılacak oyunlar dışında uygun bir özellik değildir.

Alanın drenajı iyi olmalı, su tutmamalıdır. Genel olarak parkın birçok yerinden görülebilmesi, birçok aktiviteyi içine alacağından geniş tutulmalıdır. Deniz, göl veya büyük akarsulara belirli uzaklıkta bulunmalıdır.

Anayola (trafik yoluna) giriş ve çıkışları tehlike yaratmamalıdır. Özürlüler için uygun ve kolay ulaşılabilir alana da sahip olmalıdır. Yakın çevrede zehirli, alerjen ve tehlike yaratacak dikenli bitki bulunmamalıdır.

Alan belirlendikten sonra ilk iş buradan yararlanacak yaş gruplarının belirlenmesidir. Yanlış kullanımların önemli kazalara yol açabileceği düşünülerek bu belirlemenin doğru yapılması gerekmektedir.

3.2 Tasarım

Özgen ve Aytuğ (1992)'un araştırmalarında incelenen Bebek, Kadırga, Kuruçeşme, Koşuyolu çocuk oyun alanlarında tesbit edilen tasarım, uygulama ve bakım hataları göz önünde bulundurulmuş genellemelere gidilmiş ve çocuk oyun bahçelerinde oyun ögesi tasarımı ve uygulaması ile sorunlar saptanmış, öneriler getirilmiştir.

Alan içinde iyi bir dolaşım ağı olmalı, tasarımı yapılacak geçiş mekanları ile çocukların bir aktiviteden diğerine rahatça geçişleri sağlanmalıdır. Çocuk oyun alanları farklı yaş gruplarına göre tasarımı ve bu alanlar birbirlerinden belirli mesafelerde bulunmalıdır.

Zehirli boyalı, kırılabilir, çatlak ahşap malzeme kullanılmamalı, ayrıntılara özen gösterilmelidir. Çok sık kullanılan oyun öğelerinin (salıncak v.b.) adetleri fazla tutulmalı, bu öğelere seçeneğe olabilecek öğeler de (kaydırak v.b.) alana yerleştirilmelidir.

Çocuklara pasif yeşil alanlar da ayrılmalı burada basılmaya dayanıklı çim tohumları kullanılmalıdır. Anne babalar için oturma yerleri yapılmalıdır. Yağmur veya yakıcı güneşten korunabilecek için pergola ve kameryeler tasarımı yapılmalıdır.

Salıncak ve kaydırakların zemine tespit edildikleri yerlerde sık kullanım sonucu beton ve demirler açığa çıkarak çok tehlikeli kazalara neden olmaktadır. Bu gibi yerlerde zemine kum serilmesi de sakınca yaratmaktadır. Kum göze, kulağa, ağıza kaçarak tahrişlere ve çeşitli hastalıklara neden olmaktadır. Çeşitli hayvanların kirlettiği kum sağlık açısından da tehlike odağı oluşturmaktadır. Çam kabuklarının küçük parçalar haline getirilerek yer örtücü olarak kullanılması en iyi çözümlerden biridir.

Park içinde kullanılacak bitkilere dikkat edilmeli, iri meyvalara sahip (at kestanesi v.b.), dal düşüren (ıhlamur v.b.) ağaçların oyun bahçesi dışına dikilmesi uygun olacaktır.

Standartlara uyulduğunda sorunların bir bölümü kendiliğinden çözümlenecektir.

3.3 Oyun Öğeleri

Çocuğun yaşına uygun öge ve malzeme seçiminde ayrıntılara özen gösterilmelidir. Özellikle salıncak gibi oyun öğelerinin birkaçının beraberce aynı alanda kullanılması durumunda salıncaklar hareket halinde iken ara mesafeler iyi ayarlanmalıdır.

Kullanımı iyi anlaşılmayan oyun öğeleri çocuklar tarafından tehlike yaratacak şekilde kullanılabilirler (Duvara ankastre edilen ve elle asılıp sallanmak amacıyla tasarımı yapılan ahşap sopalara ulaşma güçlüğü nedeniyle üzerine çıkılarak yürüme şeklinde kullanılması v.b.)

Kombine oyun aletlerinin tasarımında tasarımcının çok özenli çalışarak risk oluşturabilecek tüm olasılıkları dikkate alması gerekir. İç içe veya yanyana bulunan bir veya birkaç oyun aletinin kullanımı tehlike yaratabilir (Dikey duran dört beton kolonun arasında bulunan ahşap tırmanma kütüğü ve kolonları çevreleyen merdiven sisteminde ortaya çıkabilecek yüksek kaza riski gibi).

Tehlikeli ve güvenli oyun bölgelerinin birbirlerinden ayrılması gerekir. Çok kullanılan oyun öğelerinin ahşap veya metal parçalarının yıpranarak kırılması büyük tehlikelere yol açabilmektedir (Döner tambur olarak adlandırılan oyun ögesinin bir yıl içinde dört çocuğun ayaklarından sakatlanmalarına neden oluşu gibi). Bahçede yola döşenen taşlar yağmurda kayganlaşarak tehlike yaratabilmektedirler.

Parktan caddeye çıkışlarda çocukların duraklamalarını ve caddeye yavaşça çıkmalarını sağlamak için zigzaglı çıkışlar veya turnikeler yapılmalıdır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Oyunun çocuğun gelişiminde vazgeçilmez olması çocuk oyun bahçelerinin uygun şekilde hizmet verebilmesi ile mümkün olabilecektir. Bunun için yapılan oyun öğelerinin standartlara uygun olması, yer seçimlerinin hatasız yapılması ve tehlike riskini en aza indirecek araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Halen kullanılan oyun bahçelerinin ve donanımlarının tekrar ele alınarak en uygun şekilde yeniden düzenlenmesi ve yenilerinin yapılması çocuk gelişimi ve güvenliği açısından mutlaka gereklidir.

KAYNAKLAR

- AGDE, G. ; NAGEL, A. ; *et al.*, 1985: *Sicherheit auf Kinderspielplätzen*, Bauverlag GmbH. Berlin.
- MOORE, R.C., 1974: "Patterns of Activity in Time and Space: The Ecology of a Neighbourhood Playground", *Psychology and the Built Environment* der : Canter, D. ve Lee, T., Architectural Press.
- ÖZGEN, Y.; AYTUĞ, A., 1992: "Kullanıcı Eğilimleri Açısından Çocuk Oyun Alanları ve Araçları Üzerine Bir Araştırma", *İ.Ü. Orman Fakültesi Seri A, Cilt 42, Sayı 2.*